

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 6. mai 2020 av Høyesterett i avdeling med

justitiarius Toril Marie Øie
dommer Aage Thor Falkanger
dommer Per Erik Bergsjø
dommer Wenche Elizabeth Arntzen
dommer Espen Bergh

HR-2020-955-A, (sak nr. 19-187889STR-HRET)
Anke over Gulating lagmannsretts dom 6. november 2019

Barlindbotn Settefisk AS

(advokat Berit Reiss-Andersen)

mot

Påtalemyndigheten

(statsadvokat Magne Nyborg – til prøve)

S T E M M E G I V N I N G

- (1) Dommer **Bergsjø**: Saken gjelder straffansvar for brudd på naturmangfoldloven og vannressursloven. Den reiser blant annet spørsmål om straffrihet på grunn av nødrett og bortfall av straffansvar på grunn av foreldelse.

Bakgrunn og saksgang

- (2) Barlindbotn Settefisk AS er del av et større konsern som driver med oppdrettsfisk. Selskapet produserer blant annet laksesmolt i et anlegg i Barlindbotn i Kinn kommune. For å ha tilgang til ferskvann i produksjonen har selskapet inngått avtale med grunneieren om rett til uttak av vann fra Jagedalsvatnet.
- (3) I 2002 ble det etablert et naturreservat som omfatter deler av Jagedalsvatnet – Sandvikbotn naturreservat. Verneforskriftene bestemmer at det ikke kan settes i verk tiltak som kan endre naturmiljøet i reservatet, for eksempel ved drenering eller annen form for tørrlegging. Samtidig presiseres det at reglene ikke er til hinder for regulering av Jagedalsvatnet med 1,8 meter mellom kote 16,2 og 18,0 for uttak av vann til settefiskproduksjon. En kote markerer høyde over havet.
- (4) Settefiskanlegget ble etablert i 1987–1988 for produksjon av om lag 500 000 smolt. Etter søknad fra Barlindbotn Settefisk AS utvidet Fiskeridirektoratet i 2003 konsesjonen til en produksjon på 2 000 000 smolt.
- (5) I perioden 15. august til 26. september 2014 tappet Barlindbotn Settefisk AS vann fra Jagedalsvatnet ned til et nivå på 1,3 meter under kote 16,2. Bakgrunnen var at anlegget hadde et stort behov for vann på grunn av tørke, og at det var risiko for død for nesten 1,8 millioner settefisk. Biomassen i anlegget hadde en verdi på over 20 millioner kroner.
- (6) På grunn av overtappingen ble Barlindbotn Settefisk AS i september 2017 siktet for brudd på naturmangfoldloven § 75 jf. § 77 med tilhørende forskrift (post I) og vannressursloven § 63 jf. § 8 (post II). Det ble utferdiget forelegg som selskapet ikke vedtok, og saken ble sendt til tingretten for pådømmelse, jf. straffeprosessloven § 268.
- (7) Ved Sogn og Fjordane tingretts dom 22. januar 2019 ble Barlindbotn Settefisk AS frifunnet på begge punkter i forelegget.
- (8) Når det gjelder post I, kom flertallet til at de objektive vilkårene for straff i naturmangfoldloven ikke var oppfylt. Mindretallet mente at vilkårene var oppfylt, men at selskapet måtte frifinnes på grunn av nødrett. En samlet tingrett kom til at de objektive vilkårene for straff etter vannressursloven ikke var oppfylt, jf. post II i forelegget.
- (9) Påtalemyndigheten anket til Gulating lagmannsrett over ulike sider ved dommen. Ved lagmannsrettens beslutning 7. mars 2019 ble anken over bevisvurderingen under skyldspørsmålet henvist til ankebehandling.

- (10) Gulating lagmannsrett avsa 6. november 2019 dom med slik domsslutning:
- «1. **Barlindbotn Settefisk AS, 948 825 627, dømmes for overtredelse av naturmangfoldlova § 75 første ledd, jf. § 77 første punktum, jf. forskrift om supplering av verneplan for barskog i Vest-Noreg, vedlegg 2, fredning av Sandvikbotn naturreservat, Flora kommune, Sogn og Fjordane § 3 nr. 3, jf. § 4 nr. 8, vannressursloven § 63 første ledd bokstav a, jf. § 8, sammenholdt med straffeloven 1902 § 48 a, til å betale en bot på 250 000 kroner til staten.**
 2. **Barlindbotn Settefisk AS, 948 825 627, dømmes til å tåle inndragning av 1 800 000 kroner i favør av staten, jf. straffeloven 1902 § 34.**
 3. **Barlindbotn Settefisk AS, 948 825 627, dømmes til å betale 25 000 kroner til staten til dekning av saksomkostninger, jf. straffeprosessloven § 436.»**
- (11) I spørsmålet om straffrihet på grunn av nødrett var det dissens. Flertallet la etter en helhetlig vurdering til grunn at vilkårene for straffrihet i straffeloven 2005 § 17 ikke var oppfylt, mens en av meddommerne stemte for frifinnelse.
- (12) Barlindbotn Settefisk AS har anket til Høyesterett. Anken gjelder lovanvendelsen og saksbehandlingen – mangelfulle domsgrunner.
- (13) Saken står i samme stilling for Høyesterett som for lagmannsretten. Den har vært behandlet ved fjernmøte, jf. midlertidig forskrift 27. mars 2020 nr. 459 om forenklinger og tiltak innenfor justissektoren for å avhjelpe konsekvenser av utbrudd av Covid-19 § 2.

Mitt syn på saken

Innledning

- (14) Spørsmålet er som nevnt om Barlindbotn Settefisk AS kan straffes for brudd på naturmangfoldloven og vannressursloven. Det er på det rene at selskapet høsten 2014 uten konsesjon eller annen tillatelse tappet mer vann fra Jagedalsvatnet enn det verneforskriften for Sandvikbotn naturreservat tillater, og at dette skjedde forsettlig. Barlindbotn Settefisk AS har imidlertid gjort gjeldende at de objektive vilkårene for straff ikke er oppfylt, at lovkravet ikke er tilfredsstilt for så vidt gjelder foreleggets post I, at det er grunnlag for frifinnelse på grunn av nødrett, og at straffansvaret uansett har falt bort på grunn av foreldelse.
- (15) Nedtappingen skjedde før straffeloven 2005 trådte i kraft 1. oktober 2015. Etter lovens § 3 skal straffelovgivningen på handlingstidspunktet anvendes, hvis ikke reglene på avgjørelsestidspunktet fører til et gunstigere resultat for siktede. Det nye eller det gamle regelsettet må brukes *i sin helhet*, jf. NOU 1983: 57 side 253 og Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 398. Om den nye loven fører til et gunstigere resultat for siktede, må vurderes konkret, se HR-2016-1981-U avsnitt 3 og HR-2017-970-A avsnitt 10.
- (16) Nødrettsbestemmelsen i straffeloven 2005 § 17 er gunstigere for siktede enn den tilsvarende regelen i 1902-lovens § 47. Kravet til interesseovervekt er senket noe, og dette skyldes et endret lovgiversyn, se Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 417–418. For øvrig er det ingen forskjeller mellom ny og gammel lov som er relevante i saken her. På denne bakgrunn drøfter jeg spørsmålene om nødrett og foreldelse etter straffeloven 2005. Dette

kommer jeg tilbake til etter først å ha tatt stilling til de øvrige anførselsene fra Barlindbotn Settefisk AS.

Konsekvensene av nedtappingen

- (17) Jagedalsvatnet ble på det meste tappet ned til et nivå på 1,3 meter under grensen på kote 16,2. Av lagmannsrettens dom fremgår at grensen ble overskredet i juli 2014, og at overskridelsen økte uke for uke. Det laveste nivået ble opprettholdt i hvert fall opp mot en uke.
- (18) Lagmannsretten har lagt til grunn at en nedtapping på 1,3 meter under kote 16,2 innebærer en tørrlegging ut over det tillatte på totalt rundt 26 700 kvadratmeter. Innenfor vernesonen for naturreservatet fører et slikt forbruk til en tørrlegging av 687 kvadratmeter. Dette utgjør en betydelig del av den delen av Jagedalsvatnet som ligger innenfor vernesonen – aktor antydte i skranken 24 prosent.
- (19) Konsekvensene av tørrleggingen er beskrevet slik i lagmannsrettens dom:

«Når vannstanden kommer under lovlig grense vil artsmangfoldet bli eksponert for tørre forhold. Det medfører at dyrene dør eller graver seg dypere ned. Dette innebærer at det biologiske samfunnet med sikkerhet blir annerledes. Det oppstår etter få timer økt dødelighet blant de aktuelle artene, men det er samtidig ikke slik at alle dyr vil dø. Noen kan overleve i fuktig jord. Det er her tale om smådyr som insektlarver, musling og snegl. Omfanget er noen tusen dyr per m². Det er blant annet tale om dyr som fisk – ørret – beiter på, men fisken kan likevel overleve ved å tære på egne ressurser og unnlate gyting. Enkelte insektlarver vil være flyvedyktige og påvirkningen av disse vil være kortvarig. Arter som lever permanent i vann vil dø. Skadene i biosamfunnet vil langsomt bli restituert, og antagelig vil biosamfunnet i stor grad være restituert neste sesong. De aktuelle artene vil ha et bredt spekter av responser; noen dør, noen rømmer, noen tas av fisk osv. Det må legges til grunn at enkelte plantearter i området ikke overlever uten vann.»

Foreleggets post I om overtredelse av naturmangfoldloven – lovkravet og de objektive vilkårene for straff

- (20) Etter naturmangfoldloven § 75 første ledd andre punktum er det straffbart å overtre «bestemmelser i forskrifter eller i enkeltvedtak som nevnt i § 77 første punktum». Paragraf 77 første punktum har denne ordlyden:

«Beslutninger om delegering av myndighet, forskrifter eller enkeltvedtak med hjemmel i bestemmelser som oppheves eller endres ved denne loven, står fortsatt ved lag inntil Kongen bestemmer annet.»

- (21) Verneforskrift for Sandvikbotn naturreservat ble vedtatt 14. juni 2002 med hjemmel i naturvernloven 19. juni 1970 nr. 63. Naturvernloven ble opphevet ved ikrafttredelsen av naturmangfoldloven i 2009, men forskriften gjelder etter naturmangfoldloven § 77 første punktum fortsatt. I verneforskriften § 3 nr. 3 fremgår at det i naturreservatet ikke må «setjast i verk tiltak som kan endre naturmiljøet, som t.d. ... drenering og anna form for tørrlegging». Paragraf 4 nr. 8 slår fast at bestemmelsene i § 3 ikke er til hinder for regulering av Jagedalsvatnet «med maks. 1,8 meter mellom kote 16,2 og 18,0 for uttak av vatn til smolt/setjefiskproduksjon». Dette avspeiler den retten til uttak av vann som Barlindbotn Settefisk AS allerede hadde – og fortsatt har – på privatrettslig grunnlag.

- (22) Barlindbotn Settefisk AS har gjort gjeldende at *lovkravet* i Grunnloven § 96 og Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 7 ikke er oppfylt. I lovkravet ligger at den aktuelle straffebestemmelsen må være tilgjengelig for allmennheten. Den må videre være så klar at det i de fleste tilfeller ikke vil være tvil om en handling rammes av regelen, og at det er mulig å forutse at straff kan bli konsekvensen av at regelen brytes. Jeg viser til Rt-2009-780 avsnitt 21, Rt-2012-752 avsnitt 26, Rt-2014-238 avsnitt 15–18 og HR-2016-1458-A avsnitt 8, alle med videre henvisninger.
- (23) Anførselen fra Barlindbotn Settefisk AS er for det første at *hjemmelsrekken ikke er tilstrekkelig tilgjengelig*. Dette er jeg ikke enig i.
- (24) Jeg peker på at straffetrusselen fremgår klart av naturmangfoldloven § 75. Som nevnt vises det her uttrykkelig til § 77, hvor det fremgår at forskrifter gitt med hjemmel i lover som oppheves ved naturmangfoldloven, fortsatt står ved lag. En av disse er verneforskriften for Sandvikbotn naturreservat, og i denne finner vi bestemmelsene som ifølge foreleggets post I er overtrådt. Kildene er offentlig tilgjengelige og kan enkelt hentes frem fra elektroniske oppslagsverk.
- (25) Den lovgivningsteknikken som er benyttet, er i utgangspunktet ordinær: Straffetrusselen er inntatt i spesialloven, og der fremgår at brudd både på lovens bestemmelser og forskrifter er straffbare. En slik ordning tilfredsstiller kravet til tilgjengelighet i Grunnloven § 96 og EMK artikkel 7. Henvisningen til § 77 gjør riktignok rettskildebildet noe mer uoversiktlig, ikke minst fordi det i den bestemmelsen ikke er gitt opplysninger om hvilke lover med tilhørende forskrifter det er tale om. Dette gjør det vanskelig for folk flest å sette seg inn i regelverket, men jeg kan ikke se at det kan være avgjørende. På et spesialområde som dette har næringsdrivende foranledning til å søke juridisk bistand hvis de skulle være i tvil om de rettslige rammene for virksomheten, se Den europeiske menneskerettsdomstols storkammeravgjørelse 12. februar 2008 *Kafkaris mot Kypros* avsnitt 140. Av lagmannsrettens dom fremgår dessuten at de ansvarlige hos Barlindbotn Settefisk AS var fullt klar over at tappingen var ulovlig. Selskapets anførsel på dette punktet kan ikke føre frem.
- (26) Barlindbotn Settefisk AS har for det andre gjort gjeldende at domfellelse vil stride mot *klarhetskravet* i Grunnloven § 96 og EMK artikkel 7. Jeg finner det naturlig å komme tilbake til dette etter først å ha vurdert om *de objektive straffbarhetsvilkårene* er oppfylt. Anførselen fra selskapets side er her at nedtappingen av Jagedalsvatnet ikke utgjør en overtredelse av verneforskriften § 3 nr. 3 jf. § 4 nr. 8.
- (27) Verneforskriften § 3 nr. 3 forbyr tiltak som kan «endre naturmiljøet». Drenering «og anna form for tørrlegging» er nevnt som eksempler på tiltak som er forbudt. Dette modifiseres i § 4 nr. 8, hvor det åpnes for regulering mellom kote 16,2 og 18,0 for uttak av vann til produksjon av smolt/settefisk.
- (28) Det er ikke et straffbarhetsvilkår at tiltaket faktisk har endret naturmiljøet – vi har å gjøre med et såkalt faredelikt. Bestemmelsen oppstiller videre ikke noe kvalifikasjonskrav med hensyn til endringens alvorlighet eller varighet. Det kan nok være at ikke enhver risiko for endringer kan anses straffbar, slik forsvarer har vært inne på. Men spørsmålet kommer ikke på spissen i saken her. Nedtappingen har ført til tørrlegging i vernesonen og økt dødelighet for dyr som insektlarver, muslinger og snegler i et omfang på noen tusen dyr per kvadratmeter i et område på 687 kvadratmeter. Enkelte plantearter i det tørrlagte området

antas ikke å ha overlevd. Det er konstatert en «endring av biosamfunnet». Jeg er enig med lagmannsretten i at det i en slik situasjon ikke kan ha betydning at miljøet over tid «i hovedsak gradvis vil justere seg tilbake».

- (29) Jeg finner det etter dette klart at verneforskriften § 3 nr. 3 er overtrådt. I dette ligger også at jeg ikke kan se at domfellelse vil bryte med klarhetskravet i Grunnloven § 96 og EMK artikkel 7. Det er ikke tvilsomt at de konstaterte endringene rammes av forbudet i § 3 nr. 3 slik det språklig sett mest naturlig må forstås.

Foreleggets post II om overtredelse av vannressursloven – de objektive vilkårene for straff

- (30) Barlindbotn Settefisk AS har gjort gjeldende at vannressursloven § 63 jf. § 8 ikke er overtrådt. Paragraf 63 første ledd bokstav a lyder:

**«Med bøter eller fengsel inntil tre måneder straffes den som forsettlig eller uaktsomt
a) iverksetter et tiltak som er konsesjonspliktig etter denne lov uten hjemmel i konsesjon eller uten tillatelse i plan; ...»**

- (31) Hvilke tiltak som er konsesjonspliktige, fremgår av § 8 første ledd, som har denne ordlyden:

«Ingen må iverksette vassdragstiltak som kan være til nevneverdig skade eller ulempe for noen allmenne interesser i vassdraget eller sjøen, uten at det skjer i medhold av reglene i § 12 eller § 15, eller med konsesjon fra vassdragsmyndigheten.»

- (32) Regulering av Jagedalsvatnet ned til kote 16,2 kunne gjennomføres uten konsesjon. Spørsmålet blir om uttaket av vann ned til 1,3 meter under denne grensen var konsesjonspliktig og dermed utgjør et brudd på § 63. Nedtappingen er utvilsomt et «vassdragstiltak». Det avgjørende for konsesjonsplikten blir om tiltaket kunne være til «nevneverdig skade eller ulempe for noen allmenne interesser i vassdraget».

- (33) I de spesielle merknadene til § 8 i Ot.prp. nr. 39 (1998–1999) fremgår det på side 327 at begrepet «allmenne interesser» må tolkes vidt. Videre uttaler departementet på side 327–328:

«Ikke all påvirkning av allmenne interesser vil utløse konsesjonsplikt, jf kravet om 'nevneverdig skade eller ulempe'. Det kan også være spørsmål om hvor sannsynlige skadevirkningene må være, jf uttrykket 'kan være'. Jo mer hypotetiske og fjerne skadevirkningene er, desto lettere vil et tiltak falle utenfor konsesjonsplikten. Avgrensningen av konsesjonsplikten må skje ut fra en samlet vurdering av skadevirkningenes størrelse og sannsynlighet for at de inntreer, og i grensetilfellene må vassdragsmyndigheten i en viss grad også kunne foreta en prioritering av saker i lys av de tilgjengelige administrative ressurser.»

- (34) Også her har vi å gjøre med et faredelikt – det er ikke noe krav for konsesjonsplikt og dermed straffansvar at skade eller ulempe faktisk har inntrådt. I uttrykket «nevneverdig» ligger at ikke enhver fare for skade eller ulempe utløser konsesjonsplikt, men ordbruken indikerer at det ikke skal veldig mye til.
- (35) Jeg finner det klart at vannressursloven § 63 jf. § 8 er overtrådt. Også på dette punkt viser jeg til størrelsen på det tørrlagte området og de skader lagmannsretten har funnet bevist i form av dødelighet på levende organismer og planter. Slike miljømessige konsekvenser faller inn under begrepet «allmenne interesser», se Ot.prp. nr. 39 (1998–1999) side 327.

Jeg viser også til at lagmannsretten har funnet bevist at ørretbestanden og et sporadisk fritidsfiske er berørt på en negativ måte. Omfanget av dødeligheten og de beskrevne endringene av biosamfunnet gjør at terskelen «nevneverdig» utvilsomt er overskredet. Det er på det rene at Barlindbotn Settefisk AS ikke hadde søkt om eller fått tillatelse til regulering ut over kote 16,2. De objektive straffbarhetsvilkårene for domfellelse etter forelegget post II er med dette oppfylt.

Nødrett

- (36) Barlindbotn Settefisk AS har anført at foretaket må frifinnes på grunn av nødrett. Etter selskapets syn har lagmannsretten ikke gått systematisk gjennom nødrettsbestemmelsens grunnvilkår. Det er videre feil når det i dommen legges til grunn at nødssituasjonen var selvforskyldt. Lagmannsretten burde også foretatt en helhetlig avveining mellom de ulike interesser som sto på spill. Selskapet mener på denne bakgrunn at lovanvendelsen er feil, og at domsgrunnene er mangelfulle.
- (37) Som nevnt innledningsvis må anførselene vurderes ut fra nødrettsbestemmelsen i straffeloven 2005, jf. lovens § 3. Paragraf 17 har denne ordlyden:
- «En handling som ellers ville være straffbar, er lovlig når**
- a) **den blir foretatt for å redde liv, helse, eiendom eller en annen interesse fra en fare for skade som ikke kan avverges på annen rimelig måte, og**
- b) **denne skaderisikoen er langt større enn skaderisikoen ved handlingen.»**
- (38) Bestemmelsen viderefører og presiserer straffeloven 1902 § 47, se Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 417. Med forbehold for at kravet til interesseovervekt er senket noe, er praksis knyttet til § 47 fortsatt relevant.
- (39) I saken her er det ikke tvilsomt at nedtappingen i august og september 2014 ble foretatt for å redde interesser som er beskyttet etter straffeloven 2005 § 17 bokstav a. Jeg finner det tilstrekkelig å minne om at opp mot 1,8 millioner settefisk kunne dø, og at verdien på biomassen er anslått til over 20 millioner kroner. Spørsmålet blir om faren for skade ikke kunne «avverges på annen rimelig måte». Anses også dette nødvendighetsvilkåret oppfylt, må det foretas en interesseavveining etter bokstav b.
- (40) Vilkåret «fare for skade som ikke kan avverges på annen rimelig måte», avløste formuleringen «en paa anden Maade uafvendelig Fare» i 1902-lovens § 47. Departementet uttaler i Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 418 at § 17 i 2005-loven på dette punktet kodifiserer den tidligere rettstilstanden, selv om formuleringen i den gamle loven tilsynelatende var strengere.
- (41) I dette nødvendighetsvilkåret ligger et krav om at faren må være uforutsett og ha kommet noenlunde plutselig. Allerede Peder Kjerschow uttaler i sin bok *Straffeloven med kommentarer og tillegg fra 1930* på side 127 at «faren må være nogenlunde *umiddelbart* forestående (overhengende), idet farens fjernhet i regelen åpner videre rum for andre avvergelsesmåter». I nyere tid har rettssetningen særlig kommet til uttrykk i avgjørelser om unnlatt oppmøte på militærøvelser mv.
- (42) Jeg viser først til kjennelsen inntatt i Rt-1976-864. En eier og leder av et større gartneri hadde unnlatt å møte til seks dagers heimevernsøvelse, og spørsmålet var blant annet om han måtte frifinnes på grunn av nødrett. Han gjorde gjeldende at det ville medført et

betydelig tap for næringsvirksomheten hans dersom han møtte, men fikk ikke medhold i at dette var en nødssituasjon. Høyesterett la vekt på at han lang tid i forveien var kjent med øvelsen, at han var overført til Heimevernet for at resttjenesten skulle bli minst mulig byrdefull, og at han i et lengre tidsrom før øvelsen hadde vært i dialog med sin avdeling. Førstvoterende konkluderer slik på side 866–867 i kjennelsen:

«Slik jeg forstår herredsretten, har imidlertid A innrettet seg aldeles som om han var uten tjenesteplikter, og kom til slutt i den situasjon ‘at han ikke på kort tid kunne skaffe vikar’. Dette er ingen nødssituasjon, men utslag av mangel på planlegging og samarbeidsvilje.»

- (43) Avgjørelsen inntatt i Rt-1984-665 gjaldt en tilsvarende problemstilling. Her var det en gårdbruker som hadde unnlatt å møte til repetisjonsøvelse etter å ha fått avslag på søknad om fritak. Høyesterett la vekt på at gårdbrukeren var innkalt med fire måneders varsel, og at repetisjonsøvelsen da ikke «på noen måte kom uforutsett på domfelte». Herredsretten hadde lagt til grunn at gårdbrukeren kunne skaffet hjelp til dyrene «dersom han i tide hadde gjort tilstrekkelige anstrengelser», og det forelå dermed etter Høyesteretts syn ikke en nødssituasjon som kunne føre til frifinnelse. På samme måte kom Høyesterett i Rt-1984-1128 til at det hadde vært mulig å skaffe hjelp, og at dette ville avverget en «reell nødrettssituasjon».
- (44) Vurderingen av om faren kan avverges på annen rimelig måte, kan etter dette ikke alltid ta utgangspunkt i handlingstidspunktet, se også Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 417. Hvis faren for skade var kjent på forhånd og skaden kunne vært forebygget ved tiltak, planlegging eller tilrettelegging, kan konsekvensen bli at nødvendighetsvilkåret ikke anses oppfylt.
- (45) På denne bakgrunn går jeg over til saksforholdet i saken her. Jeg minner først om at Barlindbotn Settefisk AS opprinnelig hadde konsesjon fra Fiskeridirektoratet for produksjon av 500 000 settefisk, men at konsesjonen etter søknad ble utvidet til 2 000 000 settefisk i 2003. I tillatelsen ble det fremhevet at foretaket måtte kunne produsere dette antallet med de vannmengdene som var tilgjengelige innenfor reguleringsgrensene for Jagedalsvatnet, og at anlegget måtte klare dette også i «ekstremt tørre periodar». Konsesjonen var basert på opplysninger fra Barlindbotn Settefisk AS om at flere tiltak ville bli satt i verk for å sikre vannforsyningen, som nye produksjonsrutiner, jevnere årsproduksjon, gjenbruk av vann og bruk av UV-behandlet sjøvann i produksjonen. Fiskeridirektoratet uttaler videre i konsesjonsbrevet at det er «oppdrettar sitt ansvar å halde seg innanfor gjeldande regulering i Jagedalsvatnet sjølv i krisesituasjonar».
- (46) Lagmannsretten har funnet følgende bevist:

«Foretaket har til enhver tid oversikt over produksjonsvolumet i anlegget og vannforbruket per døgn. Foretaket kan derfor lang tid i forkant beregne det forventede vannforbruket.

Det er ikke tvil om at foretaket forut for 2014 – som saken gjelder – hadde opparbeidet seg erfaring med tørkeperioder og ulovlig tapping og tørrlegging. Foretaket meldte fra om ulovlig lav vannstand i Jagedalsvatnet til Fylkesmannen og NVE i desember 2000, i august 2002, i juli 2003 og i mars 2010. Foretaket tappet også ulovlig mye i 2008 uten å melde fra om dette. I 2008 varte forholdet i fire uker, og i 2010 varte forholdet i tre uker. Foretaket var således mange år før problemet oppsto i 2014 kjent med at retten til vannuttak i tørkeperioder ikke sjelden var utilstrekkelig, og hyppigheten av slike tørkeperioder ble beskrevet av foretakets konsulenter i forbindelse med nevnte søknad

om vesentlig utvidet konsesjon. Foretaket hadde således opparbeidet seg nokså omfattende praktisk erfaring med slike tørkeperioder og ulovlig forbruk av vann, og foretaket sin ledelse var kjent med de beskrivelsene av problemet egne konsulenter hadde gitt.»

- (47) I dommen beskrives videre de tiltak som skulle avbøte problemene ved tørkeperioder. Om dette uttaler lagmannsretten:

«Foretaket hadde i sin beredskapsplan tiltak som tok sikte på å avbøte problemene ved tørkeperioder. Det gjaldt redusert vannforbruk, bruk av CO2-luftere, resirkulering av vann og bruk av UV-bestrålt sjøvann. Foretaket var mange år forut for 2014 vel kjent med at disse tiltakene var utilstrekkelige, og foretaket var således kjent med at tiltakene i beredskapsplanen ikke kunne forhindre ulovlig uttak av vann. Det kan nevnes her at teknologien i de såkalte CO2-lufterne ikke fungerte som forutsatt og knapt ga 50 prosent effekt. At foretaket var kjent med forannevnte ble erkjent av styreleder og av daglig leder under ankeforhandlingen, og bekreftes av innkjøp av enkelte alternative løsninger i 2013. I ettertid har foretaket etablert mer effektive løsninger, blant annet med mulighet for senking av temperaturen i vannet med inntil 6,4 grader. Disse nye tiltakene var tilstrekkelige under en tørkeperiode i 2018.»

- (48) Etter mitt syn er den situasjonen som beskrives her, sammenlignbar med den som forelå i avgjørelsene om unnlatt oppmøte til heimevernsøvelse og repetisjonsøvelse. Riktignok ligger det en forskjell i at domfelte i de sakene visste nøyaktig når øvelsene var, og dermed når faren ville inntre. Men denne ulikheten kan ikke begrunne et annet resultat i vår sak. Barlindbotn Settefisk AS hadde ved flere anledninger tidligere erfart at det ved tørke var nødvendig å tappe ut over reguleringsgrensen for Jagedalsvatnet, og var klar over at dette ville skje igjen. Ledelsen i selskapet visste at de tiltak som var forsøkt, og som den nye konsesjonen i 2003 bygde på, ikke hadde den ønskede effekt. Ved bedre planlegging kunne selskapet unngått problemene som oppsto høsten 2014, for eksempel ved de tiltak som viste seg tilstrekkelige under tørkeperioden i 2018. Produksjonen kunne også vært redusert. Faren kom ikke uforutsett og plutselig, og vi har ikke å gjøre med en reell nødrettssituasjon. Vilkåret om at faren for skade ikke kan avverges på annen rimelig måte, er på denne bakgrunn etter mitt syn ikke oppfylt.
- (49) Med dette er det ikke nødvendig for meg å gå inn på interesseavveiningen etter straffeloven § 17 bokstav b. Jeg finner likevel grunn til bemerke at de momenter jeg har lagt vekt på i drøftelsen av nødvendighetsvilkåret, også kunne vært trukket inn i en bredere interesseavveining, se NOU 1992: 23 side 89 og Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 417. Resultatet ville etter mitt syn blitt det samme ved en slik tilnærming. I denne sammenhengen har det vekt at myndighetene allerede har foretatt en interesseavveining gjennom bestemmelsen i verneforskriften § 4 nr. 8 om reguleringsgrenser for uttak av vann i Jagedalsvatnet. Anførselen om frifinnelse på grunn av nødrett fører ikke frem.

Foreldelse

- (50) Barlindbotn Settefisk AS har endelig gjort gjeldende at straffansvaret har falt bort på grunn av foreldelse. Utgangspunktet er at foreldelsesfristen startet å løpe da det straffbare forholdet opphørte i september 2014, jf. straffeloven § 87 første ledd. Fristen ble avbrutt da siktelse ble tatt ut 12. september 2017, jf. § 88 første ledd.
- (51) Etter § 86 første ledd bokstav a er foreldelsesfristen to år «når den høyeste lovbestemte straffen er bot eller fengsel inntil 1 år». Fristen er fem år «når den høyeste lovbestemte straffen er fengsel inntil 3 år», jf. bokstav b. Tredje ledd regulerer situasjonen når noen i

samme handling har begått flere lovovertrædelser med ulik foreldelsesfrist. Da gjelder «den lengste fristen for alle lovbruddene».

- (52) Den alminnelige strafferammen etter naturmangfoldloven § 75 er fengsel inntil ett år, jf. første ledd. Ved grov overtrædelse av første ledd var strafferammen fengsel inntil tre år slik andre ledd første punktum lød på handlingstidspunktet. Etter vannressursloven § 63 første ledd er den alminnelige strafferammen fengsel inntil tre måneder. Også denne bestemmelsen har en forhøyet strafferamme – fengsel inntil to år når det foreligger skjerpende omstendigheter, jf. tredje ledd.
- (53) Spørsmålet er om den skjerpede strafferammen – siderammen – i en av bestemmelsene skal legges til grunn ved vurderingen av foreldesspørsmålet. I så fall er foreldelsesfristen fem år, slik at det straffbare forholdet ikke er foreldet.
- (54) Det *rettslige utgangspunktet* er at hvis siderammen knytter seg til konkrete omstendigheter, som for eksempel dødsfølge, avgjøres foreldesspørsmålet av hvilken strafferamme som er aktuell i den konkrete saken. Knytter den forhøyede strafferammen seg derimot til generelle forhold, for eksempel «særdeles skjerpende omstendigheter», er denne rammen avgjørende, uavhengig av om slike omstendigheter foreligger i saken. Kjennelsen i Rt-1962-494 er en prinsippavgjørelse på dette området. Jeg nøyer meg for øvrig med å vise til Rt-2010-850 avsnitt 24, Rt-2013-498 avsnitt 12, Magnus Matningsdal, Straffeloven: Kommentartutgave, § 86 note 3, Juridika, revidert 1. januar 2020, og Johs. Andenæs, Alminnelig strafferett, 6. utgave 2016, side 575.
- (55) Også når loven oppstiller momenter som det skal legges vekt på for å avgjøre om det foreligger grov overtrædelse eller særdeles skjerpende omstendigheter, er det i utgangspunktet den høyere strafferammen som er avgjørende, se Matningsdal, note 3 til § 86. I Rt-2013-498 la Høyesterett til grunn at den høyere strafferammen måtte få anvendelse når det aktuelle straffebudet ikke inneholdt «noen uttømmende konkretisering av hva som kan regnes som ‘særlig skjerpende omstendigheter’». Etter praksis synes det avgjørende å være om avgjørelsen overlates til rettens skjønn.
- (56) Unntak fra disse utgangspunktene kan følge av en konkret tolkning av vedkommende straffebestemmelse, se Rt-2010-850 avsnitt 24. Rt-2015-940 gir et eksempel på at det er gjort et slikt unntak for så vidt gjelder spørsmålet om påtalekompetanse. Høyesterett la i avgjørelsen vekt på klare uttalelser i forarbeidene.
- (57) På denne bakgrunn går jeg over til *den konkrete vurderingen*. Etter *naturmangfoldloven § 75 andre ledd* skal det ved vurderingen av om overtrædelsen er grov, «legges særlig vekt på om den har medført eller voldt fare for betydelig skade på naturmangfoldet, om skaden på naturmangfoldet må anses uopprettelig, graden av skyld, og om overtrederen har truffet forebyggende eller avbøtende tiltak». Den forhøyede strafferammen knytter seg til generelle forhold, ikke konkrete omstendigheter. Uttrykket «særlig vekt på» viser videre at oppregningen av momenter ikke er uttømmende. Ordlyden tilsier at avgjørelsen av om overtrædelsen er grov, overlates til domstolenes skjønn. Også det forhold at bestemmelsen om grove overtrædelser ikke er skilt ut i et eget straffebud, trekker i retning av at siderammen her må være avgjørende for foreldesspørsmålet.
- (58) Forarbeidene støtter opp om en slik forståelse. I Ot.prp. nr. 52 (2008–2009) side 455 uttaler departementet at det «må vurderes konkret» om overtrædelsen skal anses å være

grov. Departementet nevner også andre eksempler på vurderingsmomenter enn de som er inntatt i lovteksten.

- (59) Jeg kan ikke se at ikrafttredelsen av straffeloven 2005 endrer det bildet jeg her har beskrevet, slik Barlindbotn Settefisk AS har gjort gjeldende. Ordningen med hovedstrafferammer og siderammer er langt på vei avskaffet i den nye straffeloven. Dette er utslag av et bevisst valg, som uttrykkelig knytter seg bare til straffeloven, ikke til spesiallovgivningen. Jeg viser til Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 59 og Prop. 64 L (2014–2015) side 44–45. Det er ingen holdepunkter for at lovgiver ved denne omleggingen mer generelt har ment å rokke ved de etablerte prinsippene om foreldelse som jeg har redegjort for. I sistnevnte proposisjon viser dessuten departementet til omtalen av naturmangfoldloven § 75 i høringsnotatet, se side 45. Det fremgår at departementet i høringsnotatet la til grunn at foreldelsesfristen følger den øvre strafferammen.
- (60) Etter dette er mitt syn at foreldesspørsmålet reguleres av den forhøyede strafferammen i naturmangfoldloven § 75 andre ledd. Straffekravet er dermed ikke foreldet for så vidt gjelder post I i forelegget. Det følger da av straffeloven § 86 tredje ledd at heller ikke forholdet i post II er foreldet.
- (61) Med dette er det ikke nødvendig å vurdere om hovedstrafferammen eller siderammen i *vannressursloven § 63* er avgjørende for foreldesspørsmålet. Slik saken har vært lagt opp fra partenes side, finner jeg likevel grunn til å knytte noen kommentarer også til dette spørsmålet. Bestemmelsens tredje ledd har denne ordlyden:
- «Er det voldt fare for betydelig skade på mennesker, miljø eller eiendom, eller det forøvrig foreligger skjerpene omstendigheter, kan overtredelser etter første og annet ledd straffes med fengsel inntil to år, om ikke strengere straffebud får anvendelse. Det samme gjelder hvor overtredelsen har voldt skade på mennesker eller verneverdier i et vernet vassdrag.»**
- (62) Også her knytter sidestrafferammen seg til generelle forhold, ikke konkrete omstendigheter. Det er lagt opp til at domstolene kan utøve et bredt skjønn, jf. formuleringen «forøvrig foreligger skjerpene omstendigheter». I forarbeidene er bestemmelsen drøftet temmelig utførlig, se særlig Ot.prp. nr. 39 (1998–1999) side 275–278. På side 276 fremgår at Økokrim i en høringsuttalelse uttalte at foreldelsesfristen ville bli fem år med en økt strafferamme ved skjerpene omstendigheter. Dette er ikke kommentert, noe som ville vært naturlig hvis meningen var å fravike etablerte og velkjente rettslige utgangspunkter. Så langt peker kildene klart i retning av at foreldelsesfristen følger den øvre strafferammen.
- (63) Strafferammen er avgjørende også for påtalekompetansen, og uttalelser om påtalekompetanse kan dermed ha relevans for foreldesspørsmålet. Barlindbotn Settefisk AS har vist til den nevnte proposisjonen side 275 og 368, hvor det fremgår at overtredelse av første ledd regnes som forseelse. Dette var tidligere avgjørende for at påtalekompetansen lå hos politiet, jf. straffeprosessloven § 67 slik den lød før ikrafttredelsen av straffeloven 2005. Under henvisning til Rt-2015-940 er det anført at dette må få betydning for foreldesspørsmålet.
- (64) Jeg er ikke enig. I 2015-avgjørelsen la ankeutvalget vesentlig vekt på at departementet i forarbeidene til forurensningsloven hadde drøftet og tatt et klart standpunkt til spørsmålet om påtalekompetanse. Forarbeidene til vannressursloven inneholder derimot ikke noen

tilsvarende vurdering, og foreldesspørsmålet er som nevnt ikke drøftet. Jeg kan på den bakgrunn ikke se at det er holdepunkter for å fravike det alminnelige utgangspunktet om at foreldelsesfristen følger den øvre rammen når den knytter seg til generelle forhold.

Konklusjon og sakskostnader

- (65) Jeg er etter dette kommet til at Barlindbotn Settefisk AS korrekt er domfelt etter foreleggets post I og II. Anken blir å forkaste for så vidt gjelder punkt 1 og 2 i lagmannsrettens domsslutning.
- (66) I punkt 3 i domsslutningen er Barlindbotn Settefisk AS dømt til å betale 25 000 kroner i sakskostnader for behandlingen i lagmannsretten. Til dette bemerker jeg at foretaket ble frifunnet i tingretten, og at det var påtalemyndigheten som anket. Da er det ikke anledning til å idømme sakskostnader for *lagmannsrettsbehandlingen*, jf. straffeprosessloven § 436 andre ledd og HR-2016-773-U avsnitt 15 og 16 med videre henvisninger. Punkt 3 i domsslutningen må derfor oppheves.
- (67) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 3, oppheves.
2. For øvrig forkastes anken.

- (68) Dommer **Bergh:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (69) Dommer **Arntzen:** Likeså.
- (70) Dommer **Falkanger:** Likeså.
- (71) Justitiarius **Øie:** Likeså.
- (72) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 3, oppheves.
2. For øvrig forkastes anken.